

Töltési Imre:

A honismereti mozgalom a népfrontkongresszusok tükrében

A Hazafias Népfront helyi, területi bizottságainak választásai befejeződtek, tagságukban, összetételükben megújultak, felfrissültek, az Ügyvezető Elnökség tájékoztatásukon hangolja össze a véleményeket, keresi országos szövetségként, a nemzeti összefogás mozgalmaként való működés lehetőségeit, s készül a kilencedik kongresszusra. A mozgalom legfelsőbb testülete olyan időszakban ül össze, amikor az ország gazdasági, társadalmi, politikai körülményei átalakulóban vannak. A küzdőterre lépő, egymásnak feszülő vagy egymást támogató erőket, ezek egymáshoz való viszonyát nem láthatjuk még világosan; a végkifejlettel, annak időtartamával – benne a népfront leendő sorsával, helyével, szerepével – sem lehetünk tisztában. Egy azonban bizonyos: az átmenet nehézségei, a vajúdas gyötrelmei a honismereti mozgalomra is hatnak. A jövő képe kialakulatlan egyelőre; a kedvező kibontakozásnak azonban nagyobb az esélye, s legfeljebb átmeneti zavarral számolhatunk, de ez sem szükségszerű.

Homályos a kép olyan vonatkozásban, hogy az anyagi támogatás bizonytalansága miatt megrendezhetjük-e a jövőre esedékes 30. honismereti konferenciánkat és a szokásos évi akadémiát. Tudjuk: az előbbi rendezvény az eltelt öt év eredményeit-eseményeit hivatott értékelni, elemezni, illetve újabb öt évre irányt szabni; az utóbbi pedig a továbbképzést szolgálja. Gondot okozhat a Honismeret folyóiratunk megjelentetése stb.

A kialakuló körülmények ugyanakkor a honismereti mozgalom fellendülését hozhatják. Megszabadulva a gúzsba kötő politikai gyámkodástól, gyanakvástól, az esetenkénti megfélemlítéstől, a honismeret munkásai, közösségei lendítői lehetnek a demokratikus közéletiségnek, a helyi önismeret tágulása révén a települések magukra találásának, az öngazdálkodás és önkormányzat kialakulásának, az állampolgári tudat és felelősségvállalás megerősödésének. Új feladatokat ad a mozgalomnak a végbemenő társadalmi folyamatok filmen, fotókon, krónikákban való hiteles rögzítése, dokumentumainak összeszedése. Szükségessé válik a közelmúlt történéseinek behatárolása, eddig gyakran tiltott bűvárlása, tényadatainak gyűjtése, a visszaemlékezések minél sürgősebb lejegyzése, magnóra vétele. Szabad lesz a sikerek mellett a balfogások, a diktatórikus döntések, a visszaélések s ezek a következményeinek leírása is.

Remélhetőleg nem lesz többé nacionalizmus a magunk, múltunk, hagyományaink és művészeti örökségünk vállalása. Nem kell többé a lokálpatriótizmus szavunk elé is odatenni az „egészséges” jelzőt. Gyűléseinken nem meghallgatjuk, hanem énekelhetjük is a Himnuszot és a Szózatot, s úgy temethetjük el halottainkat, ahogyan azt kegyeletünk diktálja. Nem kell két naplót vezetnie a krónikairónak, s nem zúzzák be folyóiratunkat egy tárgyilagos Trianon-cikk miatt önkényesen, a szerkesztőbizottság megkérdőjelezése, a felelős szerkesztő felelőssége vonása nélkül.

Feltehetően nagyobb lehetőség nyílik majd község-, városszépítésre, természeti, környezeti, kulturális értékeink felleltározására, nemzeti, forradalmi emlékhelyeink, műemlékeink megbecsülésére, a II. világháború, a fasiszmus, a diktatúra áldozatainak számbavételére, emléküik megörökítésére. Méltóan, előzetes engedély nélkül emlékezhetünk meg valódi nagyjainkról, jeles évfordulóinkról, igaz eszményeket támasztunk fel, hogy hitünk, bizakodásunk népünkben, a felnövekvő fiatalok között új erőre kapjon.

A felsorolás nyilvánvalóan nem terjedhet ki a honismereti mozgalom teljes területére, de az eddigiekből is kiderül, hogy eredendően olyan népfrontmozgalmi területről van szó, amely nem maradhat mellékes, hátrasorolt helyzetben, amilyenbe az utóbbi időben szorult. A népfrontkongresszus után – akár változik a népfront neve, akár elmarad jelzője – a Hazafias Népfrontnak továbbra is egyik, talán legfontosabb feladata lesz a hon megismertetése és megszerettetése, népünk történelmének, szomszédainkkal való együttélésünknek,

európaiságunknak elfogulatlan tudatosítása, hitünk, önbecsülésünk visszaállítása. Ezt kell hogy szolgálja a honismereti mozgalom tisztességebbé felkarolása. A népfront ebben széles együttműködést valósíthat meg minden létező párttal, szervezettel, kormányzati és társadalmi intézménnyel, mert ha valamiben, akkor ebben szükséges a nemzeti összefogás és egyetértés.

Ezek előrebocsátása után, nézzük meg: a korábbi kongresszusok (csak a harmadiktól érdemes) jegyzőkönyveiben hogyan tükröződnek a honismereti mozgalom előzményei, majd tevékenységének értékelése, meghatározása, feladatainak kijelölése. Persze az egész népfront-feladat-halmazhoz viszonyítva azok a nyúl farknyi kongresszusi szövegrészek, amelyeket a honismereti mozgalommal kapcsolatban idézek, elenyészőnek tűnhetnek, de mindenképpen jellemzők. Reméljük, hogy az új felállású népfrontban méltó teret kap mozgalmunk, és az elkövetkező kongresszusi állásfoglalások ezt valóban tükrözni fogják.

A Hazafias Népfront III. Kongresszusa

A kongresszust 1964. március 19–20. között tartották. Az elnöki jelentésből, a felszólalásokból nem sokat tudhatunk meg a honismereti mozgalomról, a felhívásban nem is szerepel. A beszámoló művelődéspolitikai fejezete elítéli, hogy a népfrontbizottságok „külön kulturális programot” készítenek, ennek „tarthatatlansága az évek folyamán bebizonyosodott”, és megállapítja, hogy „az egységes népművelési terv bevezetése helyes irányba terelte a mozgalom művelődéspolitikai tevékenységét”, majd röviden említi: „...egyébként segítette a helytörténeti kutatómunkát, támogatta a honismereti mozgalmat”. Másutt szó van még a helyi és nemzeti ünnepek megrendezésében, a műemlék- és természetvédelemben végzett népfrontbizottsági tevékenységről is.

A szükségesség azért meglepő, mert a honismereti munkának már van előadója az Országos Titkárságon és a Hazafias Népfront 1961 óta megjelenteti a honismereti szakkör-vezetők tájékoztatóját. A mozgalom már ismeri célját: „A honismeret a környezet, a haza megismerése, s e megismerés gyakorlata... a dolgozó nép hazaszeretetre nevelése... eljuttatása a proletárinternacionalizmus eszméjének tudatos vállalásáig.” – olvashatjuk az első számban. S az 1961-ben ugyanitt közölt írásokból az is kiderül, hogy a falvak mellett Eger, Pécs, Tatabánya, Budapest, Dorog, Debrecen, Tokod, Szentendre, Kaposvár, Esztergom, Szekszárd, Kiskunhalas, Szolnok intézményei dajkálják a mozgalmat, üzemi, városi témákkal is foglalkozik számos cikk, cáfolva a későbbi kóholicusokat, hogy „lényegében falusi mozgalom” vagyunk.

A Hazafias Népfront IV. Kongresszusa

A negyedik kongresszus (1968. április 17–19.) jelentős fordulatot hozott a honismereti mozgalom megítélésében, utat nyitott a kibontakozáshoz, a szakköri mozgalom túlhaladásához. A beszámoló ugyan csak annyit említ, hogy a Hazafias Népfront feladata „a szép eredményeket fölmutató honismereti mozgalom még szélesebbé tétele, és ezen belül a szocialista és más forradalmi hagyományok ápolása”, majd később „...honismereti tanácskozások, város- és falufejlesztési tervek megvitatása, ünnepi hetek és napok szervezése.” A társadalmi struktúra és a szocialista hazafiság című téma tárgyalására kiküldött kongresszusi bizottság elnökének, Mód Aladárnak főleg a honismereti mozgalom eszmei alapjait megalapozó beszámolója és az ott elhangzott felszólalások azonban azt mutatták, hogy itt többről van szó.

Mód Aladár bevezetesként megállapította, hogy „A szocialista hazafiság egész népünkben való életre keltése eszmei, politikai életünk egyik leglényegesebb kérdésévé vált.” „... legfontosabb feladatunk, hogy a nemzeti tudat elmosódásával, a kozmopolitizmussal, a... nemzeti nihilizmussal szemben népünk egészében érleljük tudatos meggyőződését, hogy a magyar nemzetnek... van történelmi hivatása”. Rámutatott, hogy „A jelentősen megnőtt, összetételében, helyzetében, gondolkodásában lényegesen átalakult új munkásosztálynak a szocialista hazafiság... közérkölcse... és világnézet eszmeiségén keresztül kell... a nemzeti egység tudatos vezetőrejevé... válnia. Ennek egyik előfeltétele..., hogy a munkásság

társadalmunk más osztályaival és rétegeivel a szocialista hazafiság és közéleti együttműködés, szocialista demokrácia szellemében minél jobban egybekapcsolódjon... fokoznunk kell... a társadalmi öntudatot szövetkezeti parasztságunkban, örökösében, folytatójában annak a parasztságnak, mely... népdalaiban, meséjében, népművészetében, erkölcsi és emberi igényében nemzeti kultúránk egyik alapvető forrása volt". Az új kor követelményeként fogalmazta meg „a látókor kiszélesítése, a provincializmussal szemben a nemzetinek a nemzetközi haladással való szorosabb összekapcsolása” szükségességét.

A bizottsági vitában a hazafiság meghatározásakor ennek közös jegyeiből: „a haza népéhez, földjéhez, haladó hagyományaihoz való kapcsolatból, s a közösség haladásáért való küzdelemből” indultak ki; a szocialista hazafiságot pedig még kiegészíti „a szocialista demokrácia, ... gazdaság, ... kultúra védelme és fejlesztése”. Foglalkozik a beszámoló azzal az adottsággal is, hogy „a magyarság egyharmada határainkon kívül él”, hogy „érzelmeik helyett az értelemről, ... a közös érdekek előtérbehelyezéséből” kell kiindulni, hogy „a problémákat – elsősorban a társadalmi struktúra új kérdéseinek ellentmondásai, a hazafiság és demokratizmus, hazafiság és nemzetköziség tekintetében – határozottabban, konkrétan kell feltárni...”.

Ortutay Gyula azt hangsúlyozta, hogy „a honismereti mozgalom ... elválaszthatatlan a néprajzi, történelmi, archeológiai, irodalomtörténeti, helyismereti munkától, végső soron a hazaszeretet ügyétől”. Óvott: „vigyázni kell, hogy ez a honismereti mozgalom el ne sekélyesedjék, hogy a központi tudományos irányelvek eljussanak mindenüvé, ... a dilettantizmus ne uralkodjék el”. Más felszólalók említették a Kerepesi temető pusztulását, Sopron műemlék kincseinek állapotát, a Fertő-tó, Fertőrákos természeti értékei védelmének, a városszépítő egyesület újjáalakításának szükségességét.

A negyedik kongresszus állásfoglalása a vitának ezt a gazdagságát nem tükrözhetette. A művelődéspolitikával foglalkozó 25 soros fejezetében csupán annyi található: „...részben újabb munkaterületek is kínálkoznak a népfrontmozgalom számára. Ilyen mindenekelőtt a honismereti tevékenység bővítése és magasabb szintre emelése... helyi ünnepi napok és hetek, emlékünnepségek... támogatása...”. Ez a kurta mondat azonban megalapozta a honismereti mozgalom jövőjét. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának Elnöksége 1968. május 31-i ülésén három társadalmi bizottság megalakítását határozta el. A már korábban is működő Mezőgazdasági Bizottság, a Város- és Községpolitikai Bizottság után az Országos Elnökség mellett Honismereti Bizottság jött létre Ortutay Gyula elnökletével. A Honismereti Bizottság feladatul kapta, hogy

- eszméileg formálja és erősítse a nemzeti tudatot;
- ápolja az egészséges lokálpatriotizmust, a szocialista hazafiságot és nemzetköziséget;
- segítse elő hazánk, népünk, történelmi múltunk, forradalmi és haladó hagyományaink, anyagi és szellemi értékeink jobb megismerését, megbecsülését;
- mindezekben keresztül tevő, cselekvő hazafiságra buzdítson.

A feladatok megoldására négy munkabizottság alakult. Az elméleti munkabizottságot Farkas Sándor, az évfordulókat előkészítő munkabizottságot Borus József, a természetvédelmi, tájfejlesztési, műemléki albizottságot S. Szabó Ferenc, a hagyományismereti munkabizottságot Balassa Iván fogta össze, vezette. A Honismereti Bizottság tagjaiul az Országos Elnökség a legkiválóbb elméleti, gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező szakembereket kérte fel, titkáru pedig Töltési Imrét. Lendületes munka indult el a mozgalom eszméi, szakmai, képzési, szervezeti kérdéseinek tisztázására, az összetartozó területek feladatainak egybehangolására, az egységes mozgalom megeremtésére. Elismeréssel a népfront következő kongresszusa nem is takarékoskodott.

A Hazafias Népfront V. Kongresszusa

Az ötödik kongresszusra (1972. április 26–28.) előterjesztett jelentésében az Országos Tanács a népfrontmozgalom négyéves munkájába ágyazottan a honismereti mozgalom eredményeit így foglalta össze:

„A népfront a hazafias nevelés sokoldalú segítéseért a honismereti mozgalom keretében széles körű társadalmi együttműködést alakított ki a tömegszervezetekkel és -mozgalmakkal, a tanácsokkal, a tudományos, oktatási és közművelődési intézményekkel. Az összefogás a honismereti mozgalmat alkalmassá tette arra, hogy egyének, társadalmi csoportok, termelő és kulturális közösségek egyaránt

aktívan és érdeklődési körük szerint kapcsolódjanak be a magyar nép értékeinek, történelmi, néprajzi kincseinek megismerésébe, feltárásába.

A honismereti mozgalom sokféle ágazata nemcsak a mintegy kétezer honismereti szakkör, klub ügye, hanem az iskolák, az ifjúsági szervezetek, a munkáskollektívák, a népművelési közösségek, a tudományos intézetek és társaságok, az egyes ipari és mezőgazdasági üzemek életét gazdagító, erősítő tevékenységében is megnyilvánul.

Az elmúlt négy esztendő gazdag volt évfordulókkal. A népfrontmozgalom egyre fokozódó erővel segítette a polgári demokratikus forradalom, a Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulása és a Tanácsköztársaság kikiáltása 50., majd hazánk felszabadulása negyedszázados évfordulóját. A települések százaiban írták meg emlékkronikákban a felszabadulás és az elmúlt negyedszázad történetét. Megelőzött a munkásmozgalmi, a közösségi és várostörténeti gyűjtés, az üzemtörténet- és krónikairás, valamint az ezzel kapcsolatos publikációs tevékenység. Újabb eredményeket hozott a néprajzi gyűjtés, a feldolgozási pályázat, amely most már – a helytörténeti kutatással együtt – a nemzetiségi területekre is kiterjedt. A honismereti mozgalom segítségével négy megye fejezte be a földrajzi, ill. helynevek gyűjtését. Ez a munka számos járásban most folyik vagy elkezdődött.

Növekedett a tájjellegű ünnepek népszerűsége, amelyek egy-egy vidéknek, városnak történelmi, népművészeti hagyományait, fejlődésének eredményeit mutatják be. Erősítette a mozgalom a szülőföld és az elszármazottak, az iskola és a kirajzottak közötti kapcsolatokat. Új akciók indultak a népi műemlékek mentésére, emléktáblák megőrzésére, gondozására. A mozgalom kidolgozta természeti-környezeti értékeink számbavételének módszerét, állami tudományos szervek szakmai irányításával és az érdeklődő természetbarátok tömeges bevonásával.

Megelőzött a honismereti jellegű tevékenység a különböző művészeti együttesekben, s egyre több a kezdeményezés a történelmi, irodalmi, művészeti emlékhelyek ápolására. Közmegegyezéssel alakította ki a mozgalom szervezetét, országos és megyei irányítását; a képzést, továbbképzést és tájékoztatást. A IV. kongresszust követő években a Hazafias Népfrent – miközben a honismereti mozgalom elismert összehangolója vált – egyben a hazafias nevelésnek is új korszerű formát teremtett, ahol az önállóan szerzett tapasztalat, a személyes élmény, az alkotó részvétel érvényesült.

Az Országos Elnökség mellett működő Honismereti Bizottság, amellyel együttműködött, segítette a népfrentbizottságok ilyen irányú tevékenységét, számos figyelemre méltó akciót szervezett. Javaslatára a Hazafias Népfrent Országos Tanácsa és az Országos Népművelési Tanács közös pályázatot írt ki, amelyre több mint félezer pályamű érkezett be. Az értékes művekből kötetet rendeznek sajtó alá, s a tanulmányok a Munkásmozgalmi Múzeumban a kutatók számára is hozzáférhetők.

Kidolgozta a Munkásmozgalmi Múzeumban a kutatók számára is hozzáférhetők. Kidolgozta a Munkásmozgalmi Múzeumban a kutatók számára is hozzáférhetők. Kidolgozta a Munkásmozgalmi Múzeumban a kutatók számára is hozzáférhetők.

Kidolgozta a Munkásmozgalmi Múzeumban a kutatók számára is hozzáférhetők. Kidolgozta a Munkásmozgalmi Múzeumban a kutatók számára is hozzáférhetők. Kidolgozta a Munkásmozgalmi Múzeumban a kutatók számára is hozzáférhetők.

A Magyar Néprajzi Társasággal és a Magyar Nyelvtudományi Társasággal közösen rendezték az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők két országos találkozóját Kaposváron, ill. Sárospatakon és Sátorlajúhelyen.

A bizottság javaslatára a krónikairás újabb területekre terjed ki. A Magyar Történelmi Társulat üzemskicijával együttműködve a gyárak, ipari üzemek történetének megírásával is jelentős előrehaladás történt.

A Honismereti Bizottság keretében megalakult a Nemzeti Sírkert Munkabizottság, amelynek célja a magyar nemzet nagyjai emlékének ápolása, az emlékhelyek méltó megbecsülése, s az ehhez szükséges társadalmi összefogás szervezése.

Az elért eredményekről 1970 októberében a honismereti mozgalom országos kibontakozása 10. évfordulója alkalmából az összes érintett intézménnyel és testülettel együtt országos konferencián adtak számot.

Helyt kapott a honismeret a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának kongresszusi levelében és főtükarának beszámolójában is. Nézzük előbb a népfrentmozgalom művelődés-politikai tevékenységéről szóló fejezetet:

„Továbbra is megismertető kötelességünk, hogy közreműködünk nemzeti ünnepeink tartalmas és méltó megünneplésében, országosan és helyileg egyaránt. Az Országos Tanács külön felhívja a figyelmet, hogy nemzeti kultúránk, haladó hagyományaink ápolására közeli történelmi jubileumok is módot adnak. Ilyenek a Dózsa- és a Petőfi-évforduló és a Történelmi Emlékbizottság megalakulásának 30. évfordulója. Növelnünk kell részvételünket nemzeti kultúránk emlékhelyeinek megbecsülésében, a magyar nyelv tisztaságának megőrzésében. Az országosan értékes munkát végzett és sok megbecsülést szerzett honismereti mozgalom most a természeti és a történelmi értékeink feltérképezésével lépjen előre. Valamint azzal, hogy a szocialista építés eredményeire hívja fel a figyelmet és nemzeti értékeinket teszi közzé.”

A főtítkár szóbeli előterjesztése is mintegy oldalnyi terjedelemben lényegileg a honismeret munkaterületével foglalkozott, de csak pár sort idézünk belőle:

„Hagyományaink ápolásának szép műhelye a honismereti mozgalom. Bizvást elmondhatjuk, hogy a régi és közelmúlt értékeit, jeles eredményeit felkutató, rendszerező és összegező tevékenységben örömet lelt és hasznos elfoglaltságot talált fiatal, öreg egyaránt. Továbbra is lelkesítő feladatunk marad természeti és történelmi értékeink feltérképezése.”

Ortutay Gyula, mint a Honismereti Bizottság elnöke, kongresszusi felszólalásában teljes képet igyekezett adni a bizottság és az országossá terebélyesedett mozgalom tevékenységéről:

„...Feladataink végrehajtására különböző munkabizottságokat hoztunk létre, hogy ezek segítségével a központi, országos célok meghatározuk, kellő elméleti szinten kidolgozzuk. Tartottunk két országos konferenciát is éppen a közös feladatok jó megvitatására, ahol az ifjúság küldöttei éppúgy részt vettek a vitában, mint a megyei, városi, községi munkatársaink, aktivistáink. Szöges gonddal ügyeltünk rá, hogy a honismereti bizottságok önállóan, helyi adottságaiknak megfelelően dolgozzanak. Holmi merev, bürokratikus előírásaink nem voltak. Valójában csak a politikai célok és irányelveket határoztuk meg, és szerény kiadványainkon keresztül gyakorlati útmutatást igyekeztünk adni.

...Az elméleti munkabizottság, amely a szocialista hazafiság, az internacionalizmus kérdéseit, a szomszédos szocialista országokhoz fűződő kapcsolatainkat, a nemzetiségi kérdés szervezőgázó, bonyolult témáit alapos tanulmányokban, beható vitákban tárgyalta, megvizsgálta a Magyarok Világszövetségével egyetértésben a külföldön élő magyarság történeti és jelenkori problémáit... a magyarországi nemzetiségek kulturális életéről írt 31 pályázat közülbelül 5500 oldalon tárgyalja ezt az igen jelentős kérdést, és megvilágítja pártunk, kormányunk nemzetiségi politikáját...

A hagyományismereti munkabizottság a KISZ-szel és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulattal együttműködve az egyik legtevékenyebb része a honismereti munkának. S hadd mondjam most én, a neprajzi kutató, hogy nemcsak a falu, a parasztság múltjának értékes emlékeit gyűjtik. Hatalmasan megnőtt a helytörténeti kutatás, a forradalmi, szabadságharcos, munkásmozgalmi emlékek gyűjtése...

A szocializmusért vívott küzdelmek története érdekli ezernyi bizottságunk munkatársait, fiatal és öreg gyűjtőit. Nem számolhatni be meghatottság nélkül erről a munkáról: fiatal középiskolások – még általános iskolások is akadnak közöttük – éppúgy faggják családjukat, szűkebb közösségüket mind a múlt harcai, mind a jelen építő munkája felől, ahogy veteránjaink, öreg fáradt kezű munkások, ...nyugdíjas parasztszok róják néha girbe-gurba sorokat... a jobb társadalomért vívott harcaikról. A fiatalok gyűjtése, az öregek emlékezése egyként drága nekünk, és helyi bizottságaink, sokezerényi önkéntes munkatársunk értékes munkájáért hadd mondjak itt köszönetet... munkásságukat nemcsak sok tízezerényi lap terjedelmű pályázat anyaga, hanem honismereti, helytörténeti kötetek, üzemi krónikák, falukrónikák egész sora dicséri... Négy év, a régebbinél szervezettebb, lelkesültebb munka, s már egy könyvtárpólcnyi kiadott, nyomtatásban megjelent kötet, gyűjtemény, valamint kéziratos kötetek száza dicsérik ezt az áldozatos munkát...

Mozgalmunk számára igen hasznos munkát vállalt az a bizottságunk, amely a nagy nemzeti évfordulók emlékeit kutatta, és a helyi, sokszor az országos méretű ünnepségeket szervezte. Kiemelkedett a felszabadulásunk 25. évének dokumentumait gyűjtő munkásságuk. A felszabadulási pályázatra benyújtott tanulmányok száma meghaladta a félezeret. Részt vett a bizottságunk az országalapító István király születése ezredik évfordulójának emlékeztető munkában is. De... szólnom kell röviden a Nemzeti Pantheon megvalósításának tervével, szervezőgázó gondjaival, valamint a természetvédelmi, műemléki, tájfejlesztési kérdésekkel foglalkozó munkabizottságainkról... országos hivatalok, központi szervek számára készítették értékes anyagot, tártak fel ismeretlen összefüggéseket...

A honismereti munka szerves része lett a Hazafias Népfőnt politikai munkájának, s hálás köszönetet kell mondanunk sokezerényi névtelen munkatársunknak... A mi honismereti munkánk nem vált el a mozgalom politikai feladataitól, nem valami tudósokdó, helyi különlegességeket gyűjtő önképzőkörsdi. Mozgalmunk segítségére van tudományos intézményeinknek. Tagjai közül kutatók is nevelődtek, és nevelődnek... de központi célja mégis egy: a szocialista nemzeti öntudat kialakítása és erősítése... A mi népfőnt-műhelyeinkben a mindennapi munka sokszor szürkének tűnő tetteit örövendé jegyizzik fel krónikáink. Elválaszthatatlan egységben a haza forró, áldozatos szeretetével. A tevékeny politikai munkások nevelője az ezernyi honismereti bizottság, kör, kis csoportocská... Céljuk egy: a szocialista haza jobb megismerése és főként jobb szolgálata...

Erdemes felidézni Simon István Kossuth-díjas költőnk szavait, aki ugyan a honismeret szót egyszer sem említette, mégis olyan területről szólt, amelyért mozgalmunk a múltban igen sokat tett. Többek között ezt mondta:

„Ne csak hivatali feladat legyen a kultúra ápolása, hanem humánus közügy, akkor megmozdul a közvélemény. A 'Röpülő páva' két év előtti emlékeztető országos sikerére gondoljunk csak. Elég volt egy szűrőpróba, és dőlt a népi kultúra... Amit áldozatos tudósaink, gyűjtőink verejtékes munkával sem érthettek el, a televízió jóvoltából fél esztendő alatt megszereztük még a népzene tudomány részére is. Soha nép még olcsóbban nem kapott kulturális kincset – s hadd tegyem hozzá mindjárt – a magából. A Hazafias Népfőnt tehát bátran... szélesítse ki, tegye tömegmozgalommá... a művelődésnek ezt a módját, a valóban közérdekű önművelést.”

Hadd tegyem hozzá emlékeztetőül, hogy az első Röpülő páva tanácskozást Simon István

elnökletével a Honismereti Bizottság rendezte meg (anyagát Hová röptül a páva címmel a Honismeret különszámaként meg is jelentettük), és a zsűrielnöki tisztet Örtutay Gyula vállalta.

További felszólalók is foglalkoztak a hazaszeretet ügyével. Bencsik István főtáskári összefoglalójában ezetre kitért, és válaszában (rövidítve) ezeket mondta:

„Mozgalmunk nevéhez illően nagy súllyal vetődtek fel a kongresszus vitájában a hazafiság fogalmával és gyakorlatával összefüggő problémák... olyan fogalmazásban, hogy a szocialista hazafiság az, amit tartalommal kell megtöltenünk, és hogy beletartozik ebbe a múlt hagyományainak megbecsülése és a jelen értékeinek becslése és gyarapítása. A kongresszus hallhatta Örtutay Gyula... tájékoztatásából, milyen munkát végzett a népfront azért, hogy ez a hazafiság tartalmas legyen.

Nagy nemzeti ügynek tekintünk olyan kérdéseket, mint a Nemzeti Panteon ügye,... Pusztaszer nemzeti emlékhely kérdése, aminek gondolatát... Erdei Ferenc vetette fel. ...aki részt vehetett ezen a kongresszuson, érzékelhette a nemzeti egység jelenlétét ennél a témánál, azt, hogy a szocialista hazaszeretet a bennünket összekötő egyik legnagyobb kapocs, amivel jól kell sáfárkodnunk.”

Nézzük meg ezek után, hogy mit tartalmaz a honismeretről a kongresszusi állásfoglalás, milyen feladatokat, biztatást ad. Idézem:

„Az igazi hazafiság, a hazaszeretet tiszta érzése mélyen él népünkben. A felszabadulás óta eltelt több mint negyedszázad alatt ezek az érzelmek új tartalommal telítődtek. Tiszán látjuk nemzeti múltunk letisztult igaz értékeit, s természetessé lett az a megítélés, hogy a hazaszeretet mércéje a nép jólétéért, a társadalmi haladásért, a szocializmus felépítéséért, a békéért végzett alkotó munka.

Megtisztelő kötelességünk nemzeti múltunk haladó és forradalmi hagyományainak ápolása. Különösen fontosnak tartjuk, hogy a népfront hozzájáruljon Petőfi Sándor születése 150. évfordulójának megünneplésére kibontakozott mozgalomhoz.

A honismereti mozgalom sikerei további előrelépésre biztatnak. A felszabadulás utáni idő eseményeinek, emlékeinek feltárása – a városok és falvak, az üzemek és a termelőszövetkezetek történetének gyűjtése és feldolgozása – nagy értékeket őriz meg számunkra. A honismereti körök fordítsanak figyelmet a természeti és történelmi értékek feltérképezésére is.

Valamennyiünk közös feladata szép magyar nyelvünk ápolása. Jogos az az igény, hogy a gyűléseken, az összejöveteleken s az újságírásban is világosan, közérthetően és szépen beszéljünk, írjunk. A haza, a magyar nép, a szülőföld szeretete együtt jár más népek megbecsülésével...”

Az V. Kongresszus elé terjesztett beszámoló foglalkozott a népfrontsajtóval is. Ennek utolsó mondata így szól: „A Honismeret-Helytörténet időszaki kiadványként jelenik meg, de egyre növekvő olvasótáborra támaszkodik.” Valóban: 1970 őszén a Hazafias Népfront Honismereti Bizottsága és az Országos Helytörténeti Bizottság elindította útjára az említett folyóiratot azzal a szándékkal, hogy a legkiválóbb szakemberek közreműködésével elméleti, módszertani útmutatással lássa el a honismereti mozgalom irányítóit, szakkörvezetőit, szabályozott mederbe terelje ezt az újabb és újabb területet meghódító, spontánul is áradó mozgalmi folyamatot. Az is igaz, hogy folyóiratunk növekvő olvasótáborra támaszkodott volna, csak éppen többször már nem adhattuk ki. Ez a kongresszus idején, két év elteltével ismert tény volt.

Az V. Kongresszus honismereti állásfoglalásának kopár, sivár szóhasználata, szűkítő, formális szövegezése, az igényesebb munkát előmozdító kiadvány megjelentetésének akadályozása azt mutatja, hogy a honismereti mozgalom fejlesztése – bizonyos helyről nézve – nem kívánatos.

A Hazafias Népfront VI. Kongresszusa

A VI. Kongresszus (1976. szeptember 18–19.) az eltelt négy esztendőben végzett népfront működésről írásos jelentést kapott. Ebben a honismereti mozgalomról megemlékező pont így összegezte a közművelődési részben:

„A szocialista hazafiság és nemzetköziség tudatos elmélyítését sajátos tömegpolitikai-közművelődési eszközünk, a Honismereti mozgalom is segíti. Nemcsak a sok száz szakkör, krónikairó közösség, klub formájában él, hanem jelen van a termelőmunka, a tudományos élet, az oktatás területein is. A szakszervezetek, a KISZ, a Magyar Úttörők Szövetsége és más mozgalmak geráránt fejlesztik honismereti tevékenységüket. A tanácsok elsősorban a helytörténeti kutatómunkát és a helyi kötődést erősítő tevékenységet karolták fel. A honismereti munkát nagymértékben segítették a levéltárak, a múzeumok, a könyvtári hálózat. Honismereti aktivistáink munkáját igénybe vették a Magyar Tudományos Akadémia intézményei és társadalmi bizottságai, az oktatási szervek, a Párttörténeti Intézet is. Kialakult a honismereti képzés többlépcsős rendszere. A Hazafias Népfront és a Népművelési Intézet irányításával évenként országos akadémia, megyei honismereti tanfolyamok, a fiatalság körében pedig a KISZ országos és megyei honismereti táborai gondoskodnak az aktivisták elméleti és gyakorlati

felkészítéséről. Erősítik e tevékenység megalapozottságát a TIT nyári egyetemei, amelyek közül egy-egy honismereti, műemléki, néprajzi irányultságú; s igen színvonalasan kiegészítik a TIT és a MTESZ ismeretterjesztő, szakmai előadásai. Az ország 11 főiskoláján szakkollégiumok készítik fel a jövő pedagógusait ennek a munkának a segítésére.”

Már az 1970. évi jubiláris Országos Honismereti Konferencia sürgette olyan tájékoztató folyóirat megjelentetését, amely gyors és megbízható tájékoztatást ad az országos munkáról, és kapcsolatot terem a honismereti mozgalomban tevékenykedők között, amint ezt az előző 10 évben feldreadott Honismeret címet viselő szürke füzetek jól szolgálták. Ennek a mozgalmi feladatnak pótlására, korszerűbb megvalósítására sikerült 1973-ban Honismereti Híradó elnevezéssel négy számot megjelentetni, majd 1974-től napjainkig a Honismeret című folyóiratunkat útjára bocsátani. Erről a kongresszusi beszámoló „A Hazafias Népfront lapjainak munkája” fejezetében ez olvasható:

„Időszaki folyóiratunkat, a Honismeretet évenként általában hatszor adtuk ki, esetenként 6000 példányban. Címének megfelelően a honismereti munka szolgáltatában fejtett ki agitációt, propagandát és szervező tevékenységet.”

A szakszervezetekkel kialakult kapcsolatról szóló fejezetben a beszámoló megemlíti:

„Közös erőfeszítéseink eredményeként az üzemekben erősödött a honismereti tevékenység, elsősorban az üzemtörténet és üzemi krónikák írása, a brigádnaplók tartalmasabbá tétele, az ipari, munkásmozgalmi hagyományok gyűjtése és ápolása terén.”

A Hazafias Népfront testületi munkájáról szóló fejezet bizottságunk tevékenységét így értékeli:

„A Honismereti Bizottság – amely a kormányzati szervektől a korábbi Helytörténeti Bizottság funkcióit is átvette.¹ – összefogta, egyeztetette a különböző tömegszervezetekben, tudományos, oktatási és közművelődési intézményekben folyó vagy ezek munkaköréhez kapcsolódó honismereti tevékenységet. Akciókat, pályázatokat hirdetett meg. A bizottság helytörténeti munkacsoportja főként a községi, intézményi krónikáirás fejlesztésében, a helytörténeti pályázati rendszer kidolgozásában, évfordulók pályázatainak kiírásában és lebonyolításában, a múzeumok, levéltárak közművelődési tevékenységének szélesítésében, a helyismeret gyarapításában működött közre eredményesen. A munkásmozgalmi és üzemtörténeti tagozat üzemtörténeti útmutatással segítette a ...gyárak üzemtörténetírási törekvéseit... A néprajzi, nyelvjárási munkacsoport rendszeresen segítette a néprajzi gyűjtést és feldolgozást, a földrajzi nevek gyűjtését, a hagyományok ápolását. Az országjáró, természet- és műemléki csoport közreműködött ...emléktúrák szervezésében... Ápolta a történelmi emlékhelyeket, számba vette természeti értékeinket, fejlesztette... a társadalmi műemlékvédelmet.”

A főtítkári szóbeli kiegészítésben elhangzott, hogy „vállalta és vállalja a Hazafias Népfront továbbra is az Olvasó Népért és a Honismereti mozgalom koordinálását, szervezését, mert ez a két, országos kiterjedésű közművelődési mozgalom már kialakult, és szakadatlanul megújuló módszereivel a fejlődésért tenni tudók és tenni akarók táborát gyarapítja”.

A felszólalók sorában kiemelkedő bejelentés hangzott el Lékai László bíboros, esztergomi érsektől: „Az egyháziak szívesen bekapcsolódnak a honismereti mozgalomba. Főképpen a sok helyütt még meglévő évszázados kánoni látogatások jegyzőkönyvének, levéltári anyagainak magyarra fordításával segíthetnek latinul még tudó középkorú és idősebb papjaink, hogy az ismeretlen magyar múlt és művészettörténelem térképének 'fehér foltjai' csökkenjenek. Ugyanígy nyújtanak eligazítást a népszokások, népi archaikus imák, dallamok feltárásához.”

A nemzetiségi honismereti munkáról szólt Réger Antal, a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetségének főtítkára, valamint Vetési Gyuláné, aki a berettyóújfalui járás jelentős honismereti eredményei (szakkörök, tábor, pávakör, citerazeneke stb.) felsorolásán túl, arról is beszámolt, hogy bekapcsolódtak a Magyarországi Románok Demokratikus Szövetsége által szervezett Röpülj páva vetélkedőbe.

Számosan beszéltek még a honismereti mozgalomról a felszólalók közül, legbővebben Szántó Imre egyetemi tanár és Ortutay Gyula, a Honismereti Bizottság elnöke. Sarlós István főtítkár összefoglalójában egy konkrét területre sem tért ki részletesen, így a honismeretet sem említette. A VI. Kongresszus állásfoglalása az elmúlt négy évben újabb nagy eredményeket felmutató honismereti mozgalomról semmitmondó. (Egyesek már tudhatnak valamit?!) Pontosabban: ez a szó, hogy honismeret, le sincs írva. Idézek belőle:

¹Ez utalás arra, hogy az Országos Népművelési Tanács mellett eddig működő Helytörténeti Bizottság beolvadt a mi Honismereti Bizottságunkba, és ezzel végre megvalósult az egységes honismereti mozgalom, a laikus és hivatásos elkülönültség felszámolása.

1. A Hazafias Népfront a jövőben is munkálkodik a szocialista hazafiság, a szocialista nemzeti tudat fejlesztésén, a népek közötti barátság erősítésén... a szocialista hazafiság megbonthatatlan egysége a hagyománynak és a jelennek, a nemzetinek és nemzetközinek... (stb., stb.).

2. Fontosnak tartjuk nemzeti múltunk haladó történelmi örökségének, forradalmi hagyományainak az ápolását. Tárjuk fel a magyar munkásosztály és a dolgozó nép évszázados küzdelmét nemzeti felemelkedésünkért... (stb.).

3. Ismertesse mozgalmunk a testvéri szocialista országokkal – mindenekelőtt a Szovjetunióval – való barátságunk és együttműködésünk eredményeit...” stb.

A népfront vezetése megszűnteti a tiszteletdíjas állást a honismereti munkatárs mellett, egy év késedelemmel tudjuk megrendezni a 15. évfordulós honismereti konferenciát; Nemzeti Sírkert Albizottságunk megszűnik, elméleti munkabizottságunkat elveszik, önállósítják, hogy egy év múlva felszámolják azzal az indoklással, hogy „az elméletet a párttól kapjuk” stb. Végezetül a Honismereti Bizottság is megszűnik; egy munkacsoporton belül munkáltatásaira kényszerítve, még a neve is eltűnik. Kétéves harcra elérjük, hogy legalább albizottságig vigyük.

A Hazafias Népfront VII. Kongresszusa

A Kongresszus (1981. március 14–15.) után bizottságunk visszanyerte önállóságát és Honismereti Munkabizottság néven a 16 országos társadalmi testület egyike lesz.

A Kongresszus elé terjesztett, ötévi népfronttevékenységről szóló jelentésen belül a honismereti mozgalom nagy figyelmet, sőt elismerést kap. Íme a változtatás nélküli szöveg:

„A Hazafias Népfront által két évtizede életre hívott Honismereti mozgalom tisztázott eszméi alapokon szolgálja a közművelődést, társadalmi viszonyaink, a haza és a szűkebb pátria jobb megismerését, a hozzájuk való érzelmi-értelmi kötődést. Az 1980-ban Szombathelyen megrendezett III. Országos Honismereti Konferencián egybehangzóan állapították meg a párt-, az állami és az együttműködő társadalmi szervek képviselői, hogy a mozgalom képes volt integrálni a különböző közművelődési formákat. Része a tudományos ismeretterjesztés, az aktív önképzés, az önálló és csoportos gyűjtő-búvárló munka, a nyelvművelés. Nagy szerepe van nemzeti, társadalmi és politikai ünnepünk, évfordulóink tartalmas megszervezésében. Segíti az iskolai oktatást, a művészeti mozgalmakat, helyet kap az üzemek, a szocialista brigádok életében. Szervesen kapcsolódik a természettudományi, néprajzi ismeretterjesztéshez, az országiáráshoz, erősödik a természeti, környezeti értékek, a nemzeti emlékhelyek, műemlékek védelmével kapcsolatos tevékenysége is.

Tudományos tevékenységére jó példa a Petőfi Irodalmi Múzeummal közösen kialakított tervezet a magyar irodalmi topográfia elkészítésére; a Magyar Partizán Szövetség történeti és propagandabizottságával létesített együttműködése; a Somogy megyei községi adattárak elkészítése a megyei levéltár irányításával; Heves megye társadalmi szervezeteinek 'Jelentől és jövőnek' elnevezésű fényképezési akciója a megyei múzeum és levéltár szakmai szervezésében stb. Kialakulóban van az együttműködés az MTA Tudomány- és Technikatörténeti Komplex Bizottságával, az Országos Műemléki Felügyelőséggel és az érintett múzeumokkal a tudományos, technikatörténeti események, évfordulók tudatosabb számbavételére, továbbá mezőgazdasági és technikatörténeti emlékek, eszközök, műemlékek felkutatása, megőrzése és közművelődésbe vonása céljából.

A megyei és városi honismereti bizottságok munkájában szinte valamennyi közgyűjteményi intézmény részt vesz. A múzeum- és várbarátkörök, a könyvtárakban, levéltárakban és művelődési intézményekben, az ifjúsági szervezetekben működő szakkörök, klubok a mozgalom legszervezettebb közösségei. Számuk mintegy négyezer. Tizenöt megyében – a levéltárak gondozásában – elkészült a helytörténeti olvasókönyv, több száz gyűjteményes kiadvány, ill. önálló tanulmány jelent meg a beszámolási időszakban. Készült valamennyi megye sajtóbibliográfiája. Az országos történeti pályázatra – a megyék által megszürt legjobbaként – több mint 850 értékes honismereti munka érkezett. Ennek több mint fele ifjúsági kategóriában született, s a fiatalok elmélyült érdeklődését tanúsítja. Üzemi dolgozók, helytörténeti, néprajzi gyűjtők honismereti munkájának köszönhetően országosan ismert gyűjtemények jöttek létre.

A honismereti mozgalom aktívan részt vett olyan nagy, országos megemlékezésekben, mint amilyen a KMP, a kommunista ifjúsági mozgalom megalakulásának vagy a Tanácsköztársaság kikiáltásának 60., hazánk felszabadulásának 35. évfordulója volt. Kapcsolódtak a honismereti programok Bolyai János, II. Rákóczi Ferenc, Bercsényi Miklós, Móricz Zsigmond legutóbb pedig Bethlen Gábor születési évfordulóihoz.

A honismereti mozgalom eredményeinek kivívásában kiemelkedő szerepet tölt be a Kommunista Ifjúsági Szövetség és a Magyar Úttörő Szövetség. A pártszervek és szervezetek elvi irányítása mellett a népfrontbizottságok eredményesen fogták össze a honismereti munkát. Külön említést érdemel az a nagy fejlődés, amit ezen a területen a fővárosban elértek.”

A HNF Országos Titkárságának az „Életmód, műveltség és közösségek a mai társadalomban” nevet viselő témabizottsága legalább ilyen terjedelmű kedvező értékelést terjesztett

írásban a Kongresszus elé. Elmélyült elemzése számos új vonását világítja meg a honismereti mozgalomnak, amelyeket a fentebbi száraz felsorolás meg sem említ. Hely hiányában azonban ezt nem idézhetjük.

A kongresszuson felszólalt – többek között – a honismereti mozgalom két országos vezetője is. Székely György akadémikus megállapította, hogy „A munkáját ebben a ciklusban is... megbecsülést aratott honismereti albizottság, valamint a gazdag tartalmú, rendszeres folyóirattá vált, hazai és határon túli szerzőgárdával rendelkező Honismeret folyóirat szerkesztőbizottsága egyaránt örömmel tapasztalhatta, hogy a honismereti mozgalom iránti intézményi segítség... nem gyengítette a honismereti munka mozgalmi jellegét, és továbbra is a kis közösségek, körök, klubtevékenység adják élő formáit, meghitt kereteit, érzelmi töltését.” Kanyar József levéltárigazgató javasolta, „hogy ha a közeljövőben alkotmánymódosításra kerítünk sort, akkor nemzeti címerünk és nemzeti zászlónk mellé tegyük nemzeti Himnuszunkat is alkotmányunk alkotó elemévé” stb.

A VII. Kongresszus állásfoglalása általánosságban fogalmaz, konkrét feladatokat nem jelöl meg. Elszórtan ilyen szövegrészeket találhatunk, amelyek összefüggésbe hozhatók a honismerettel és mozgalmi törekvéseinkkel:

„Támogatjuk... a nemzeti szövetségek munkáját, a hazánkban élő más anyanyelvű állampolgárok hagyományainak, kultúrájának, közösségi szokásainak megőrzését és ápolását. Segítsük az ország határain kívül élő magyarokat abban, hogy ...részei legyenek nemzeti hagyományaink, kultúránk őrzésének, fejlesztésének.

A nemzeti múlt dicső történelmi hagyományainak, a régi idők és a közelmúlt eseményeinek az ismerete, legjobbjaink példamutatása, a történelmi tapasztalatok elmélyítése népünk nemzeti tudatát erősíti. Öntudatos a nép, ha ismeri a múltat, vállalja a jelent és a jövőt, a szocializmust, hiszen ebben a társadalmi rendszerben valósítja meg a célt, amelyért a magyar nép évszázadokon át oly sokat küzdött...

...Szélesítsük, tegyük tartalmasabbá az olvasómozgalmi és honismereti tevékenységet, amely hozzájárul nemzeti kultúránk, történelmi ismeretünk gyarapításához...” stb. A népfront sajtón belül a Honismeret folyóirat vezetőjeként Ágoston Lászlót tünteti fel.

Töltés Imre 1981. április 16-tól – saját kérésére – nyugdíjba megy, a bizottság elnöke Kanyar József, titkára Tóth Gábor lesz.

A Hazafias Népfront VIII. Kongresszusa

A 3 napos Kongresszus (1985. december 13–15.) elé ismét részletes jelentés készült a honismereti mozgalom ötéves tevékenységéről. Ebből csak azokat a részeket idézem, amelyek számszerűségükkel, vagy új vonásokkal gyarapítják ismereteinket:

„Meghonosodtak olyan kezdeményezések, amelyek a mozgalom közösségeit erősítik, gyarapítják. Ilyenek pl. az évről évre szaporodó nyári honismereti táborok vagy a szakkörvezetők, kisközösségek vezetőinek továbbképzése... Nagyszámú társadalmi aktivista, brigád és más közösség vett részt a műemléki értékű épületek felmérésében és a Magyarország ipari műemléki kataszter elkészítésében, amely eddig 252 egységet jegyez az ipar minden ágából.” Az országos néprajzi és nyelvjárási gyűjtőpályázatra 1981–1984 között 1294 pályamunka érkezett 65 000 oldal terjedelemben. Népszerű az Országos Diáknaphoz kapcsolódó kétevenkénti pályázat is... „A mozgalom bázisának szélesítését és a módszertani képzés lehetőségét nyújtják az évenként megrendezett honismereti táborok. 1985-ben 54 helyen tartalmas programokkal szerveződtek...” Szekszárdon került megrendezésre a IV. Országos Honismereti Diákkonferencia, Debrecen és Sopron után pedig 1986-ban fogadja majd Kecskemét az Ősi Diákvárosok Találkozóját. „...hazánk felszabadulásának 40. évfordulójára meghirdettük a Magyarország fényképeken 1985-ben, felszabadulásunk 40. évében országfényképező akciót.”

Pozsgay Imre főtáskára beszámolójában – többek közt – megemlítette, hogy a honismereti mozgalom folytassa a népfrontban bevált jó tevékenységi formákat, majd ezt követően sokan szóltak a honismereti tapasztalatokról, feladatokról: nemzetiségi hagyományápolás, város- és műemlékvédelem, népi művelődés, népfőiskolák, iskolai oktatás, az Erzsébetváros-

ban folyó helytörténeti tevékenység, anyanyelv stb. A legszenvedélyesebb felszólalótól, Kanyar Józseftől idézek:

„Ez a mozgalom adta a leggazdagabb muníciót a szülőföld- és hazaszeretet egyre növekvő áramához... Ez a mozgalom szölt, ha nemzeti tudatunkat, önismeretünket sajnálatos pusztulás... érte... Ez a mozgalom segítette a nemzethez való viszonyunk tisztázását, ...morálisan is csökkent értékű az az ember, aki az emberiséghez, a nemzetek közösségéhez az utat nemzete megkerülésével akarja elérni... Ez a mozgalom szölt nemzeti nyelvünk romlása ellen is; történelmi-földrajzi helyneveink pusztulása ellen, iskolai történelemoktatásunk érzelmi telítettségének hiánya miatt, ...indítványozta, hogy készüljenek közgyűjtőmunkáink őrzésében történelmi adattárak, ...krónikák, fényképdokumentációk a magyar valóság feltárása érdekében... Hatalmasat léphet előre ez a mozgalom iskolai intézményeinkben is – a kisiskoláktól a felnőttképző katonaságig... fontos ma is, hogy a 'vidéki' Magyarország hátrányos szerepe felszámolódjék a vidéki alkotóműhelyek és a honismereti kutatóbázisok kialakításával...” stb.

A kongresszusi állásfoglalás egy bekezdést szánt a honismeretnek: „A népfront hazafias mozgalom. Ezért illeszkedhetett a kereteibe szervesen – immár negyedszázada – a honismereti mozgalom... Kívánatos, hogy legyen a jövőben is élesztője a lokálpatriótizmusnak, s a hagyományok összegyűjtésével, megőrzésével segítse a történelmi múlt őszinte feltárását, jelenünk jobb megértését, jövőnk alakítását. A honismereti mozgalom így válhat egyre inkább 'nemzeti tudatunk környezetvédelmévé'. Növelje hatását a közép- és felsőfokú oktatási intézményekben; segítse a közgyűjtőmunkák, a tudományos kutatási központok munkáját, és igényelje hatásosabb részvételüket;... Teremtse lehetőséget és adjon teret minden cselekvőkész magyarnak a szocialista hazához kötődő szeretete nyilvánítására.”

A Kongresszus végül úgy határozott, hogy az Országos Elnökség hatáskörében Honismereti Bizottság működjék Kanyar József elnökletével, Székely György a Honismeret főszerkesztője.

A fentiek alapján elmondhatjuk, hogy a Hazafias Népfront az adott viszonyok között jó gazdája volt a honismereti mozgalomnak. Nem állíthatjuk ezt minden volt felelős felsőbb vezetőjéről, amikor a politikai szűklátásnak engedve béklyót raktak ránk, és fékeztek munkánkat. Néha túlbuzgónak is mutatkoztak. Intézkedéseik a honismereti mozgalmat visszavetették, még ha ez a kongresszusi jegyzőkönyvekből nem is világolhat ki egyértelműen. Kárát látta ennek nemzeti tudatunk, műveltségünk, történelmi ismeretünk; még az úgynevezett „internacionalizmusunk” is, mert az előzőek híján a magunk helyét nehéz megítélnünk európai környezetünkben vagy a világban.

A honismereti mozgalom a népeletből fakadt s indult magával ragadó útjára. Előbb volt, mint országos bizottsága, s akkor is tovább élt, működött, lelkesített, amikor tudatos politikai intézkedés – a Kongresszus állásfoglalásával szemben – a központi összefogástól és így a hatékonyabb szakmai, elméleti, módszertani segítség lehetőségétől megfosztotta, éppen fejlődési, kiteljesedési szakaszában országos bizottsága megszüntetésével derékon törte. De ezt is túlélte, és előbb albizottsági, majd 1981-re ismét országos bizottsági szintre küzdve fel magunkat, dolgozhatunk. Ugyanilyen körülmények közepette álltak helyt a honismereti mozgalom közösségei, munkásai az országban mindenütt. Legyen számunkra biztatás az a demokratikus fejlődés, amelynek részesei lehetünk, és az a felbecsülhetetlen anyagi, szellemi és erkölcsi érték, amelyet honismereti mozgalmunk hozott létre, és teremt ma is a magyar jövőnek.

(Hornyák László rajza)